

DIDŽIOJO BALTOJO GARNIO PAPLITIMAS, VEISIMOSI VIETOS BEI ĮTAKA PILKAJAM GARNIUI PRIENŲ RAJONE

Vijolė PYRAGAITĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Miškų ir ekologijos fakulteto el. paštas:
vijolespyragaites@gmail.com

Santrauka

Lietuvoje iki 1995 m. didysis baltasis garnys (*Ardea alba*) buvo aptinkamas kaip reta, praskrendanti rūšis. Tačiau šiltėjant klimatui, keičiantis oro sąlygoms, šios rūšies garnių vis dažniau pastebima. Pirmieji veisimosi faktai užfiksuoti Elektrėnuose, vėliau Drūkšiu, Sennemunės ežeruose. Ši tema aktuali tuo, kad didžiųjų baltųjų garnių populiacija nuolatos auga ir šios rūšies santykiai su pilkuoju garniu nėra aiškūs.

Šiuo tyrimu buvo siekiama nustatyti didžiojo baltojo garnio paplitimą, veisimosi vietą žuvinguose, įvairaus tipo vandens telkiniuose (pelkėse, upėse, tvenkiniuose, ežeruose) bei jų daromą įtaką kitoms paukščių rūšims Prienų rajone. Tyrime buvo remtasi vizualiniais ir bepilotės skraidyklės gautais duomenimis.

Tyrimas buvo atliktas 2020–2021 m. Kašonių ežere, Šilavoto tvenkiniuose, Jundeliškių hidroelektrinės tvenkinyje ir Verknės upės vingyje, kur buvo fiksuojami didieji baltieji garniai. Pagal gautus duomenis buvo nustatyta, kad, kaip ir teigia dauguma literatūros šaltinių, didžiųjų baltųjų garnių gausiau pastebima pavasario ir rudens laikotarpiu, išskyrus Kašonių ežerą, kur pavasarį vidutiniškai buvo aptinkama 0,7 individų, o vasarą 4,1 individų. Pagrindinė tuo priežastis yra aplinkinis triukšmas ir rudagalvių kirų gausa pavasarį. Didžiausias individų skaičius buvo fiksuotas Jundeliškių hidroelektrinės tvenkinyje, kur vienu metu matyti 28 individai.

Bepilotės skraidyklės neaptiko nei vienos didžiojo baltojo garnio lizdavietės, kas rodo, kad garniai į tiriamus vandens telkinius atskrenda maitintis. Mityba intensyvesnė vakaro laikotarpiu, kuriuo vidutiniškai fiksuota 21% daugiau individų negu ryte. Ryto metu paukščiai yra pasyvesni nei vakare ir jų buvo gerokai mažiau.

Be didžiojo baltojo garnio, stebėti ir pilkieji garniai (*Ardea cinerea*), bet jų buvo mažiau, vidutiniškai buvo aptikta tik 0,9 individo visuose stebėtuose telkiniuose. Didesnė populiacija buvo Šilavoto tvenkiniuose, kur vidutiniškai matyti 1,8 individų. Jie dažniausiai laikydavosi šalia didžiųjų baltųjų garnių, maitindavosi kartu ir migraciniu laikotarpiu telkdavosi į vieną vietą su kitais garniais.

Reikšminiai žodžiai: didysis baltasis garnys, pilkasis garnys, Prienų rajonas, individų skaičius, vandens telkiniai.

Įvadas

Didysis baltasis garnys yra maždaug pilkojo garnio dydžio. Nesunkiai pažįstamas iš baltos spalvos. Perėjimo laikotarpiu aptinkamas didelėse pelkėse, upių senvagėse, ežerų pakrantėse, salose, apaugusiose plačia nendrių ir krūmų juosta. Maitinasi tiek sūrių, tiek gėlių vandenių sekluose, kanalų ir tvenkinių pakraščiuose, ryžių laukuose. Retesnis sausose ir šlapiose pievose. Per klajones gali sustoti prie įvairių seklių vandens telkinių. Bailus ir atsargus paukštis. Maitinasi atvirose vietovėse, kad iš tolo galėtų pastebėti priešą. Pabaidytas paukštis, stipriai mojuodamas sparnais, staiga kyla aukštyn (Logminas, 1990).

Tai kosmopolitinė rūšis, kadaise buvusi ant išnykimo ribos, paplitusi visuose žemynuose, išskyrus Antarktidą. Populiacijos tendencija nežinoma, nors panašu, kad didžiojo arealo (ypač Europoje) dalyje plinta. XIX a. pab.–XX a. pr. rūšis dėl vyraujančios plunksnų mados ir intensyvaus šlapžemių sausinimo buvo beveik išnaikinta. Sustiprinus gamtos apsaugą baltasis garnys XX a. vid. atsikūrė buvusiose perimvietėse Centrinėje ir kiek vėliau pietinėje Europoje, o nuo 1980 m. pradėjo plisti šiaurės ir vakarų kryptimis (Čerkauskas, 2020).

Lietuvoje pirmą kartą matytas tik XX a. šeštajame dešimtmetyje: 1953-05-28 pastebėtas Žuvinto ež. (Zubavičius, 1999). XX a. paskutinįjį dešimtmetį šių garnių jau kiekvienais metais aptinkama įvairiose Lietuvos vietovėse. Ypač jų pagausėjo XXI a. pradžioje, 2007 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. Apsemtose Sakučių pievose laikėsi apie 400–450, prie Sausgalvių – 300–350, Baltosios Vokės žuv. tvenkiniuose 200–250 individų. Taigi nuo 1995 m. didysis baltasis garnys jau laikomas įprasta migruojančia rūšimi. Perintys didieji baltieji garniai Lietuvoje pirmą kartą užregistruoti 2005 m. Elektrėnų vandens saugykloje įsikūrusioje mišrioje didžiųjų kormoranų ir pilkųjų garnių kolonijoje (Jusys, 2017). Vis dažniau girdima nuomonė dėl šios rūšies gausos reguliavimo, ypač žuvininkystės tvenkiniuose, tačiau rūšis įtraukta į Paukščių direktyvos I priedą (2019 m. išbraukta iš Lietuvos raudonosios knygos), kurio rūšims taikoma speciali teritorijų apsauga (Čerkauskas, 2020).

Darbo tikslas – ištirti didžiojo baltojo garnio paplitimą, veisimosi vietas ir įtaką kitoms paukščių rūšims Prienų rajone.

Uždaviniai

1. Ištirti didžiojo baltojo garnio paplitimą Prienų rajone;
2. Surasti ir išanalizuoti mitybos bei veisimosi vietas;
3. Ištirti įtaką kitiems paukščiams (pilkajam garniui);

4. Palyginti vizualinės ir su dronu vykdytų apskaitų rezultatus.

Tyrimo objektas ir vietos

Šio darbo tyrimo objektas – didysis baltasis garnys (*Ardea alba*). Reta, perinti, migruojanti, įprastai praskrendanti, kartais žiemojanti rūšis. Lietuvoje dažniausiai matoma kovo–lapkričio mėn. Dažniausiai aptinkamas seklių vandens telkinių pakrantėse, šlapiose pievose, pakrančių medžiuose. Yra pilkojo garnio dydžio (85–100 cm), nesunkiai atpažįstamas iš balto plunksnų apdaro ir geltono snapo. Veisimosi metu nuo krūtinės ir nugaros būna nukarusios puošnios skaidytos plunksnos. Snapas pavasarį juosvas (Jusys, 2017). Perintis nendrynuose arba ant medžių prie vandens, maisto ieško pievose, laukuose ir sekliuose vandenyse (Dierchke, 2008).

Didieji baltieji garniai buvo tiriami keturiuose skirtinguose vandens telkiniuose Prienų rajone. Šilavoto buvusiuose žuvininkystės ūkio tvenkiniuose, kuriuose gausu įvairaus dydžio ir gylio tvenkinių, krantai žemi, vietomis apaugę krūmokšniais, aplinkui plyni dirbami laukai. Jundeliškių hidroelektrinės tvenkinyje ir Verknės upės vingyje, krantai aukšti, tvenkinį supa daugiausia dirbami laukai, krūmynai, gausu nendrynų ir seklių vietų. Kašonių ežere, krantai žemi, vietomis pelkėti, tankiai apaugę nendrėmis, krūmų sąžalynais, gausu augalinės kilmės salelių, aplinkui plyni dirbami laukai.

Tyrimų metodika

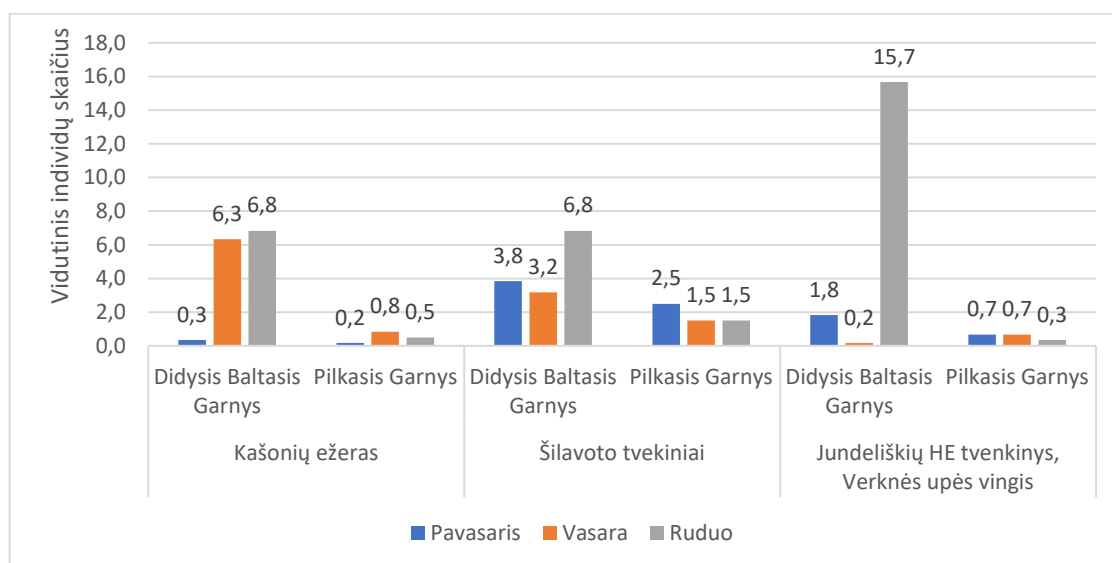
Tyrimo apskaita buvo atliekama dviem būdais: stebėjimus atliekant vizualiai (stebint su žiūronais) ir bepilote skraidykle. Renkami duomenys buvo žymimi stebėjimo žurnale, užrašant laiką, datą, vietą, grupės dydį, rūšį, paukščio veiklos / elgsenos pobūdį.

Vizualiniu būdu duomenys buvo registruojami kovo–lapkričio mėnesiais, kiekvieną mėnesį 1–2 kartus ryte ir vakare. Bepilotės skraidyklės tyrimas buvo atliktas vieną kartą, siekiant nustatyti, ar tiriamuose vandens telkiniuose yra didžiųjų baltųjų garnių lizdaviečių.

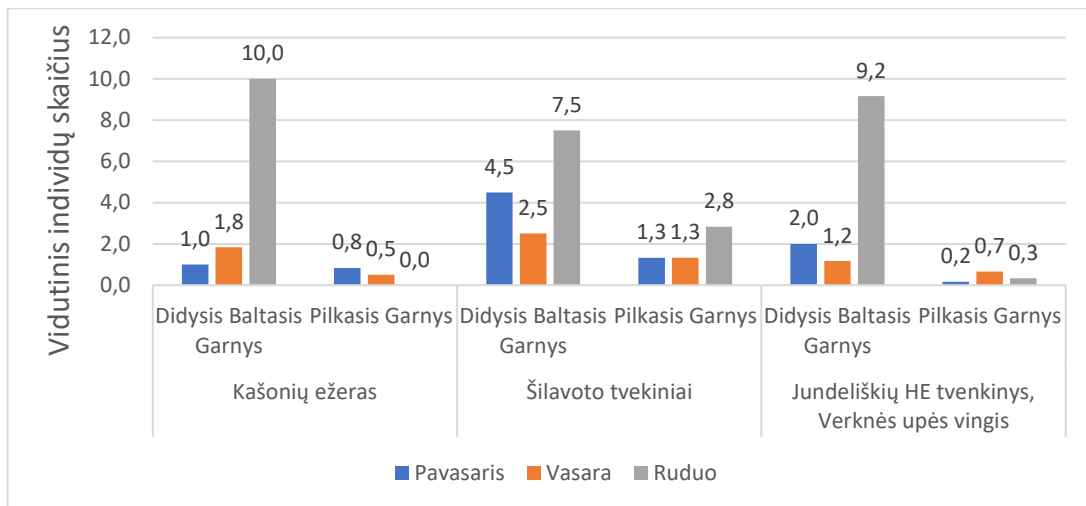
Rezultatai ir jų aptarimas

Didžiųjų baltųjų garnių paplitimas Prienų rajone buvo vertinamas 2020–2021 metų pavasario, vasaros, rudens laikotarpiais. Individai buvo stebimi rytais ir vakarais.

Pagal gautus duomenis (1 pav.), tiriamuose vandens telkiniuose nustatytas vidutinis individų skaičius pavasario laikotarpiu buvo didesnis negu vasaros laikotarpiu, išskyrus Kašonių ežerą. Kašonyse 2020 m. pavasarį vidutiniškai buvo aptikta 0,3 individo, o vasarą – 6,3, nors dauguma literatūros šaltinių teigia, kad didžiųjų baltųjų garnių dažniau pastebima prie vandens telkinių pavasario ir rudens laikotarpiais. Tokia pati tendencija matoma vertinant vidutinį individų skaičių (2 pav.). 2021 m. Kašonių ežere pavasarį vidutiniškai vieno apsilankymo metu fiksuotas 1 individas, o vasarą – 1,8. Stebėjimo metu padarėme dvi prielaidas, kodėl Kašonių ežere pavasario laikotarpiu buvo mažesnis garnių skaičius. Pirmoji – dėl ežero lokacijos, nes maitinimuisi tinkamos vietos yra šalia magistralinio kelio, prie kurio nėra jokio medžių barjero (pvz., medžių lajų), blokuojančio transporto triukšmą, taip pat ši vieta yra labai arti gyvenamosios vietovės. Antroji – pavasario laikotarpiu Kašonių ežere pastebima ganėtinai gausi rudagalvių kirų populiacija (iki 12 individų vienu metu), kuri konkuruoja dėl maitinimosi vietų išstumdamą didįjį baltąjį garnį.

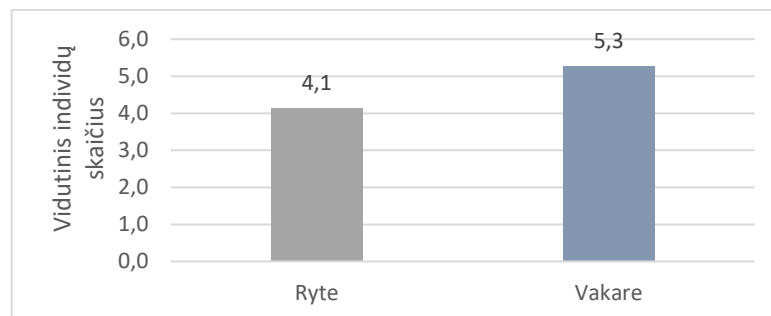

1 pav. Vidutinė didžiųjų baltųjų ir pilkųjų garnių gausa 2020 m. tirtuose vandens telkiniuose skirtingais metų laikotarpiais

2 pav. Vidutinė didžiųjų baltųjų ir pilkųjų garnių gausa 2021 m. tirtuose vandens telkiniuose skirtingais metų laikotarpiais

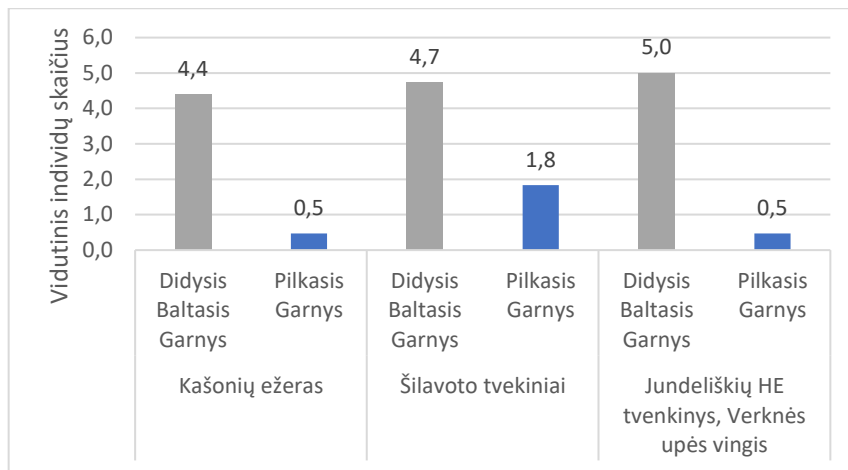
Tyrimo metu 2020-04-07 buvo atliktas bepilotės skraidyklės skrydis, kurio metu buvo įvertintos šios rūšies paukščių lizdavietės. Atlikus skrydžius buvo aptikta tikrai viena lizdavietė Šilavoto tvenkiniuose, kuri priklausė ne didžiajam baltajam, o pilkajam garniui. Iš to galime daryti prielaidą, kad didieji baltieji garniai į tiriamus vandens telkinius atskrenda tik maitintis. Viena iš priežasčių – didelis aplinkinis triukšmas, kuris gali daryti neigiamą įtaką veisimuisi. Tokiai teorijai pritaria ir vienas literatūros šaltinis, kuriame buvo tirta pravažiuojančių automobilių poveikis braidžiojančių paukščių elgesiui ieškant maisto. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad išorinis triukšmas turi neigiamą įtaką paukščiams, dėl kurio sumažėja sugaunamo maisto kiekis ir padidėja energijos sunaudojimas dėl dažno skraidymo pasibaidžius. Tai ypač svarbu perėjimo laikotarpiu, kuomet sunaudojamas didesnis energijos kiekis maitinant jauniklius ir jauniems paukščiams, kurie dar nėra pakankamai gerai išvystę savo maisto ieškojimo sugebėjimų (Stolen, 2003). Tai rodo, kad išorinis triukšmas turi įtakos garnių elgsenai, kadangi jie perėjimo vietai renkasi saugesnę aplinką, o tirti vandens telkiniai dėl nuolatinių trikdžių nėra tam tinkami.

3 pav. Vidutinis individų skaičius ryte ir vakare

Didysis baltasis garnys maitinimuisi rinkosi seklias, su nusekusi vandeniu ir pelkėtas vietas, kuriose yra gausu mažų žuvų ir kitų nedidelių gyvūnų, tinkamų maitinimuisi. Stebėjimai buvo atliekami ryte ir vakare, tyrimo metu buvo pastebėta, kad individų skaičius ryte yra mažesnis negu vakare, ryte jie yra pasyvesni ir mažiau maitinasi, vakare vidutiniškai buvo 21 % didesnis individų kiekis negu ryte (3 pav.). Tai rodo, kad mityba yra intensyvesnė vakare.

Buvo nustatyta dar viena tendencija. Visuose tirtuose vandens telkiniuose rudens laikotarpiu (1 ir 2 pav.) labai padidėjo individų skaičius, ypač vėlyvą rudenį, Kašonių ežere – vidutiniškai 8,4 individo, Šilavoto tvenkiniuose – 7,15 individo ir Jundeliškių HE tvenkinyje, Verknės upės vingyje – vidutiniškai po 12,45 individo. Jundeliškių HE tvenkinyje vienu metu buvo aptikti net 28 individai. To priežastimi galima laikyti paukščių migraciją, dėl kurios paukščiai telkiasi skrydžiui į šiltesnius kraštus žiemos laikotarpiui. Kadangi visi tirti vandens telkiniai yra pakankamai žvingingi ir turi daug negilių, pelkėtų vietų, tai sudaro palankias sąlygas susidaryti gan dideliems būriams.

4 pav. Vidutinis didžiųjų baltųjų garnių ir pilkųjų garnių individų skaičius 2020–2022 m.

Buvo stebima ne vien didžiojo baltojo garnio populiacija, bet ir pilkieji garniai tiriamuose tvenkiniuose (4 pav.)., Kašonių ežere per dvejus metus buvo pastebėta 0,5 individų / vienam apsilankymui, Šilavoto tvenkiniuose – 1,83 individų ir Jundeliškių HE tvenkinyje, Verknės upės vingyje – vidutiniškai 0,5 individų. Jie buvo stebimi siekiant nustatyti tarprūšinius didžiojo baltojo ir pilkojo garnių santykius. Viso stebėjimo laikotarpiu pilkųjų garnių skaičius buvo daug mažesnis negu baltųjų garnių, taip pat buvo stebėta tarpusavio sąveika. Abi rūšys telkdavosi į tas pačias vietas ir tuo pačiu metu vieni į kitus nekreipdami dėmesio. Be to, atėjus migracijos laikotarpiui, telkėsi į bendrus būrius. Vėliau šios dvi rūšys kartu išskrisdavo į šiltus kraštus.

Išvados

1. Prienų rajono vandens telkiniuose didžiųjų baltųjų garnių lizdaviečių nebuvo aptikta. Tiroje teritorijoje paukščiai maitinasi ir didesni pulkai susiformuoja tik migracijos laikotarpiu.
2. Didžiausias didžiųjų baltųjų garnių susitelkimas buvo Jundeliškių HE tvenkinyje, Verknės upės vingyje rudens laikotarpiu vidutiniškai fiksuoti 28 individai.
3. Didysis baltasis garnys ir pilkasis garnys gerai sutari, neigiamo poveikio nepastebėta.
4. Didieji baltieji garniai aktyviausiai maitinasi vakaro laikotarpiu.

Literatūra

1. Logminas V. ir kt. 1990. Lietuvos fauna. Paukščiai (1dalis). Vilnius: Mokslas. 48 p.
2. Čerkauskas A. 2020. Lietuvos ornitologų draugijos leidinys: Didysis baltasis garnys – visateisis Lietuvos ornitofaunos atstovas. P. 18–20.
3. Jusys V., Karalius S., Raudonikis L. 2017. Nauji ir reti paukščiai Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos ornitologų draugija. P.43–44.
4. Jusys V., Karalius S., Raudonikis L. ir kt. 2017. Pažinkime Lietuvos paukščius. Vilnius: Lietuvos ornitologų draugija. 48 p.
5. Dierchke V. 2008. Paukščių žinynas. Vilnius: Aktėja. 163 p.
6. Stolen E.D.2003 „The effects of vehicle passage on foraging behavior of wading birds“. Internetinė prieiga: <https://www.jstor.org/stable/1522296> Peržiūrėta: 2022-04-02

THE RESEARCH OF GREAT EGRET PREVALENCE AND NESTING PLACES IN PRIENAI DISTRICT AND INFLUENCE OVER GREY HERON

Summary

In Lithuania the Great egret (*Ardea alba*) was rare and migratory species until 1995 species. However, because of a global warming and climate change this species become much more common. First reproduction evidences recorded in Elektrėnai water reservoir, later in Drūkščiai and Senemunės lakes. The study subject is important because the population of the Great egret growing non–stop. I studied the observation and breeding areas of the Great egret in different types of water bodies (swamps, rivers, dam lakes, lakes) also the influence of Great Egret to other bird species in Prienai district. The research was based from the visual and drone collected data.

The research was conducted during 2020-2021 in the Kašonys lake, Šilavotas Dam fish pounds, Jundeliškių hydroelectric power stations reservoir and Verknės river curve, where the Great egrets were observed. The highest population size was recorded during the spring and autumn periods except the Kašonys lake where during spring on

average 0.7 birds was recorded and during summer - 4.1 birds. The major reasons are surrounding noises and big population of black-headed gull in spring. The biggest population of the Great egret was recorded in Jundeliškių hydroelectric power stations reservoir where 28 individuals were observed from single point.

After completion of drone flight no nesting places of great egret was recorded. It shows that the egret come to the researched water accumulations only for feeding. Also feeding behaviour is more active during the evenings than in the mornings, on average 21% more birds were recorded in the evening.

In the neighbourhood of the Great egret, the Grey heron (*Ardea cinerea*) was also recorded. The population of heron was smaller than egret, on average it was only 0.9 individuals, the higher concentration were recorded in Šilavoto fish ponds where on average there were 1.8 individuals per visit. They mostly were near the Great egrets interacting and feeding with them in the migration period flock together.

Keywords: great egret, grey heron, Prienai district, population, water bodies.